

Työmäärän hallinta maatalousyrittäjän hyvinvoinnin turvaamisessa

MMM:t Janne Karttunen ja Markku Lätti, TTS
 PsT Sampsa Puttonen, Työterveyslaitos

Omaan ydinosaamiseen ja -toimintaan keskittyminen tarkoittaa maatalousyrityksissä sitä, että tuotantoresurssit keskitetään yrityksen päätehtävään, joka osataan parhaiten ja jolla yritys tekee tulosta. Ydintoimintaan kuulumattomat työt ovat tukitoimintaa. Mitä kauempana tukitoiminta on ydinosaamisesta, sitä pienempi merkitys on sillä, kuka työn lopulta tekee. Kuva: Sakari Alasutari

Tässä tiedotteessa tarkastellaan keskeisiä työmäärän hallintakeinoja, joilla maatalousyrittäjä voi vaikuttaa omaan ja koko yrittäjäperheen terveyteen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Tiedotteen alussa tarkastellaan suosituksia maatalousyrittäjän kohtuulliselle työmäärälle päivä- ja viikkotasolla sekä maataloustyön sesonkikausina. Suosituksia verrataan kirjanpitoiloilta kerättyihin mielipiteisiin kohtuullisesta työmäärästä. Seuraavaksi maatalousyrittäjää ohjataan

selvittämään, mitkä tilalla tehtävistä töistä kuuluvat yrityksen ydintoimintaan. Tiedotteen lopussa tarkastellaan erilaisia keinoja organisoida maataloustöitä uudelleen ydintoimintaa tukevasti.

Tiedote on tarkoitettu maatalousyrittäjille, jotka suunnittelevat tuotantonsa laajentamista tai joilla on ongelmia joko päivittäisen tai kausittaisen työmääränsä kanssa. Lisäksi maatalousneuvojat, maatalousyrittäjien työterveyshuolto ja maatalo-

Vankan tutkimusnäytön mukaan työntekijöiden tavanomaisen työpäivän ei tulisi kestoltaan ylittää 8–9 tuntia taukoineen, eikä viikoittaisen työmäärän tulisi ylittää 45–48 tuntia. Tilapäisissä työruuhkissa ylärajaksi suositellaan korkeintaan 12 työtuntia päivässä. Työruuhkissa tulisi lisäksi pyrkiä minimoimaan peräkkäin tehtyjen pidennettyjen työpäivien määrää.

Nämä terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista annetut suositukset pätevät kaikilla inhimillisen työn aloilla ja siten myös maataloudessa. Suositukset ovat melko hyvin linjassa sen kanssa, mitä maatalousyrittäjät itse pitävät kohtuullisena työmääränä.

Tuotantoresurssien keskittäminen omaan ydintoimintaan, tilojen välinen yhteistyö, töiden ulkoistaminen, lisätyövoiman ja nykyaikaisen tuotantotekniikan järkevä hankkiminen sekä työmenetelmien rationalisointi ovat keskeisiä työkaluja työmäärän ja kustannusten hallinnassa sekä hyvinvoinnin edistämisessä maatalousyrityksissä.

usalan opetusta antavat tahot voivat hyödyntää toimintaohjeita omassa työssään. Tiedote perustuu TTS - Työtehoseurassa vuosina 2010–2012 toteutettuun hankkeeseen "Työn suositeltavat enimmäismäärät maatalousyrittäjän hyvinvoinnin tukena – Jaksaja-hanke" sekä siitä julkaistuun tutkimusraporttiin (Karttunen ym. 2012). TTS:n ja Työterveyslaitoksen yhteistyössä toteutettava hanke rahoitettiin Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen työturvallisuusapurahalla.

KOHTUULLINEN TYÖMÄÄRÄ

Liian suuri työn kokonaismäärä, työn korkea kuormittavuus ja työn sitovuus heikentävät maatalousyrittäjän voimavaroja erityisesti päätoimisilla karjatililla. Työmäärän ja työkyvyn tulisi vastata toisiaan kaikissa elämän vaiheissa. Erityisen tärkeää on tarkastella työmäärää toiminnan laajennusta suunniteltaessa tai muissa merkittävässä muutostilanteissa sekä työssä ajoittain esiintyvien kuormitushuippujen aikana.

Tässä tiedotteessa esitettävien kohtuullisen työmäärän suositusten perusteena olevat tutkimukset on tehty lähinnä palkattua työvoimaa käyttävillä aloilla. Koska tutkimusten kohteet ovat ihmisiä inhimillisine vahvuuksineen ja heikkouksineen, voidaan vankkaan tutkimusnäyttöön perustuvien tulosten ja suositusten olettaa ainakin kohtuudella pätevän kaikilla inhimillisen työn aloilla ja siten myös maataloudessa.

Tiedotteen kirjoittajat vastaavat alkuperäisissä lähteissä esitettyjen tulosten tulkinnasta sekä tulosten perusteella esitetyistä johtopäätöksistä ja suosituksista. Suositukset eivät ole kirjoittajien edustamien organisaatioiden virallinen kanta, eivätkä ne luonnollisesti ole maatalousyrittäjää sitovia normeja. Suositusten tarkoitus on ohjata ajattelemaan omaa työmäärää, sen järjestyttä ja sitä kautta jakamista sekä hyvinvointia.

Terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmasta tyypillisenä työpäivänä niin sanotun palkkatyön osuuden, joka sisältää tarpeelliset tauot, ei tulisi keskimäärin ylittää 8–9 tuntia. Tauot sisältävät tavanomaiset kahvi- ja lounastauot sekä spontaanit lyhyet "hengähdystauot". Tyypillisestä työviikosta palkkatyön osuuden ei tulisi ylittää 45–48 tuntia taukoineen. Pitkät työviikot lisäävät muun muassa työtaturmien ja työperäisten sairauksien riskiä lisääntyvän väsymyksen ja stressin kautta.

Edellä mainittu on syytä huomioida maataloudessa erityisesti karjatililla, joilla joudutaan tekemään karjanhoitotöitä viikon jokaisena päivänä vuoden ympäri. Osalla karjatilista pyritään viikonloppuisin tekemään vain välttämättömimmät karjanhoitotyöt, jotta jää aikaa vapaa-ajalle, perheelle ja levolle.

Tilapäisissä työruuhkissa työmäärän ei tulisi ylittää 12 tuntia taukoineen päivää kohden. Lisäksi työjaksojen väliin tulisi jäädä riittävä aika (suositus on 11 tuntia) levolle ja palautumiselle. Maatalousyrittäjissä kasvin tuotannon sesonkityöt joudutaan kuitenkin tekemään luonnon ehdoilla "hyvän sään" aikana. Tästä syystä edellä mainittu työmäärä voidaan joutua ylittämään ainakin kevättöiden ja sadonkorjuun yhteydessä. Myös se-

Päivittäisen ja viikoittaisen työtuntimäärän kasvaessa tai tehtäessä aamu-, ilta- ja yötyötä erilaiset ruumiilliset ja psyykkiset terveyshaitat lisääntyvät. Lisäksi työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen hankaloituu. Siksi myös maatilataloudessa on tärkeää pyrkiä kohtuullisiin päivä- ja viikkotyömääriin sekä minimoimaan työskentelyä epätyypillisinä työaikoina. Tiedotteen kuvissa esiintyvät tilat ja henkilöt eivät suoraan liity tiedotteen sisältöön. Kuva: Markku Lätti

sonkien työmäärää on mahdollista vähentää organisoimalla töitä uudelleen.

Normaalia pidempien työpäivien yhteydessä on erityisen tärkeää pitää huoli työn riittävästä tauottamisesta ja säännöllisestä ruokailusta. Myös työruuhkissa tulisi pyrkiä minimoimaan peräkkäin tehtyjen pidentettyjen työpäivien määrää. Jos työsesonki tuntuu jatkuvan vuoden ympäri ilman mahdollisuutta kunnolliseen lepoon ja lomaan, on korkea aika pysähtyä miettimään sitä, millä keinoilla työmäärää saisi vähennettyä järjeviin mittoihin.

Työskentely "epätyypillisinä vuorokauden aikoina" ja yksipuolisesti kuormittavat tai erityistä tarkkaavaisuutta vaativat työtehtävät asettavat lisävaatimuksia työmäärälle ja palautumiselle. Maataloudessa epätyypillisiä työaikoja esiintyy yleisesti lypsykarjatililla (erityisesti aamutyö) ja kasvintuotannon sesonkikautena. Esimerkiksi parsii- tai asemalypsyä sekä tiettyjen kasvien kauppakunnostusta voidaan ainakin tietyiltä osin pitää sekä yksipuolisesti kuormittavana että erityistä tarkkaavaisuutta vaativana maataloustyönä.

RIITTÄVÄ LEPO JA TYÖSTÄ PALAUTUMINEN

Suosittelujen työtuntimäärien ylitys kasvat-
taa terveys-, tapaturma- ja hyvinvointiriskiä
sitä enemmän, mitä enemmän rajat ylitty-

Jaksaja-hankkeen tutkimusraportissa (Karttunen ym. 2012) tarkastellaan työn ja levon määrään sekä laatuun liittyviä tekijöitä, joiden tiedetään vaikuttavan ihmisen terveyteen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Pääosin muilta toimialoilta kuin maataloudesta peräisin olevia tutkimustuloksia tarkastellaan maatalousyrittäjien ja -yrittämisen näkökulmasta. Lisäksi julkaisussa määritellään maatalousyrittäjien ydin- ja tukitoimintoja, esitellään lypsykarjatilojen työnkäytön mallilaskelmia sekä annetaan työn organisoimisen toimintaohjeita. Julkaisu on vapaasti saatavissa Internetistä TTS:n kotisivuilta (www.tts.fi).

vät. Tästä on vankkaa tutkimusnäyttöä. Jos työmäärän kasvu yhdistyy samaan aikaan määrällisesti tai laadullisesti liian vähäiseksi jäävään lepoon ja työstä palautumiseen, riskit kasvavat edelleen. Valitettavasti usein ensin mainittu on syy ja jälkimmäinen seuraus.

Määrällisesti ja laadullisesti riittävän yön merkitystä terveydelle voidaan pitää yhtä suurena kuin terveellisen ruokavalion ja riittävän liikunnan. Valtaosan tulisi tavoitella 7–8 tunnin yhtäjaksoisia yöunia. Uni on vuorokauden tärkein palautumisjakso. Uni huoltaa aivojamme ja kehoamme. Riittävä ja hyvälaatuisella unella on elämänlaatua ja terveyttä edistävä vaikutus. Riittävä uni takaa myös hyvän vireyden työssä ja auttaa siten torjumaan työtaturmia.

Kannattaa muistaa, että unen tarve on yksilöllistä ja vaihtelee jonkin verran elämän varrella. Suomalaisesta aikuisväestöstä pieni osa on luontaisesti lyhyt- tai pitkäunisia. Valtaosalla on tavanomainen unenpituus, jolloin unta tarvitaan 7–8 tuntia yössä. Jopa neljännes aikuisista nukkuu joko liian vähän tai liian paljon luontaiseen unentarpeeseen nähden, mikä on terveysriski. Unesta löytyy lisätietoa Karttusen ym. (2012) tutkimusraportista ja muun muassa Työterveyslaitoksen kotisivuilta (TTL 2012).

Määrällisesti ja laadullisesti riittävän unen jälkeen muu työstä palautuminen voidaan jakaa työpaikalla (toimistossa, navetassa, pellolla, jne.) tapahtuvaan elpymiseen sekä työpaikan ulkopuolella tapahtuvaan elpymiseen. Elpymistä tapahtuu esimerkiksi kahvi- ja lounastaukojen ja spontaanien "hengähdystaukojen" aikana. Tavanomaisessa työssä taukojen ja työajan suhteen tulisi olla noin 1:5 eli tunnin aikana pidetään taukoja kymmenisen minuuttia. Tauot pidetään toki joustavasti, tilanteen ja tarpeen mukaan. Säännöllisesti pidettävät tauot ovat tärkeitä aivojen toimintakyvyn ylläpitämisessä sekä paikallisen lihasväsymyksen ja yleisen väsymisen torjunnassa.

Tietoisuutta liian suuren työmäärän aiheuttamista riskeistä tulee lisätä, koska monet työntekijät eivät pidä yliptiä työpäiviä ja vähäiseksi jäävää lepoa haitallisina terveydelleen ja turvallisuudelleen. Tähän lienee osasyynä se, että monet terveysvaikutukset kasautuvat hiljalleen ja ilmevät vasta pidemmän ajan kuluessa. Tällöin voi olla vaikea havaita saati todistaa asioiden syy-seuraussuhdetta.

Kaikilla toimialoilla – sekä yrittäjillä että tavallista palkkatyötä tekeville – on työsesonkeja, jolloin joudutaan tekemään tavanomaista pidempää työpäivää. Keskeisiä keinoja hallita kuormittumista ja palautua riittävästi työstä työsesonkien aikana ovat työpäivän riittävä tauotus, säännöllisestä ruokailurytmistä kiinni pitäminen sekä riittävä lepo ja uni työpäivien välillä. Liikunnasta on pääsääntöisesti enemmän hyötyä kuin haittaa myös työsesonkien aikana.

Kiire ja suuri työmäärä eivät edesauta jaksamiseen liittyvien asioiden pohtimista. Kiireessä ei usein ehdi tai jaksa pitää kiinni jaksamista tukevista toimista. Siksi on tärkeää huomata ennalta edellä kuvattu yhteys ja luoda arkeensa rutiininomaisia toimintatapoja, jotka tukevat päivittäistä ja pidemmän aikavälin jaksamista. On hyvä miettiä jo etukäteen keinoja, joilla varmistetaan riittävä palautuminen väistämättä ajoittain eteen tulevissa haasteellisissa työtilanteissa.

Pitkät työajat ovat yhteydessä tarkkaavaisuuden ja tiedonkäsittelytoimintojen alenemiseen, väsymykseen, virheisiin ja tapaturmiin. Työn vastapainoksi tarvitaan riittävää elpymistä, josta määrällisesti ja laadullisesti riittävä uni on tärkein osatekijä. Tilapäinen univaje lisää tapaturmariskiä, mutta pitkittyvä univaje lisää myös muiden vakavien terveyshaittojen riskiä. Kuva: Työterveyslaitos

MITÄ PIDETÄÄN KOHTUULLISENA TYÖMÄÄRÄNÄ?

Kannattavuuskirjanpitoon kuuluvilta maatalousyrittäjiltä tiedusteltiin heidän mielipidettään "kohtuullisesta työmäärästä". Kirjanpitotilat edustavat parhaiten maamme keskikokoisia ja sitä jonkin verran suurempia maatalousyrittäjiä. Mieliä pidettiin, mikä koetaan kohtuulliseksi, voi luonnollisesti poiketa yrittäjien todellisesta tilanteesta.

Karjataloutta tai kasvintuotantoa päätuotantosuuntanaan harjoittavien maatalousyrittäjien välillä ei ollut mainittavaa eroa siinä, mikä oli heidän mielestään "kohtuullinen määrä maatalouden töitä yhtä päätoimista työntekijää kohti" tavanomaisina työpäivinä. Tyypillinen vastaus oli kahdeksan tuntia töitä päivässä. Kysymyksenasettelussa ei erikseen määritelty, sisältyvätkö tarpeelliset tauot tiedusteluihin tuntimääriin.

Karjataloustyön sitovuus ilmenee viikoittaisesta työmäärästä annetuissa vastauksissa. Tyypillinen karjatilallisen vastaus kuvaa tilannetta, jossa pidetään kohtuullisena työskennellä kahdeksan tuntia päivässä viikon jokaisena päivänä (56 h/viikko) tai työskentelyä arkipäivisin hieman yli 8 h/pv, jolloin viikonloppuisin tehtäisiin vain välttämättömimmät karjanhoitotyöt. Kasvintuotantotiloilla tyypivastaus sopii kuvamaan tilannetta, jossa työskennellään 8 h/pv viitteenä päivänä viikossa (40 h/viikko).

Kohtuulliseksi koettu määrä maatalouden töitä päivässä yhtä päätoimista työntekijää kohti kasvintuotannon työsesonkien aikana oli sen sijaan lähes identtinen sekä karja- että kasvitilojen omistajilla. Tyypillinen vastaus oli 12 tuntia päivässä. Viikoittainen kohtuullinen työmäärä työsesonkien aikana oli sen sijaan karjatilalla (70 h) tyypillisesti korkeampi kuin kasvitiloilla (60 h). Kuitenkin sekä karja- että kasvitilojen vastaukset sopi-

vat kuvaamaan tilannetta, jossa työsesonkien aikana ollaan valmiita työskentelemään pidennettyä päivää, mutta ei aivan viikon jokaisena päivänä.

Kohtuullisesta työmäärästä annetut suositukset ovat melko hyvin linjassa sen kanssa, mitä maatalousyrittäjät itse pitävät kohtuullisena työmääränä. Merkittävin poikkeama on viikoittainen työmäärä karjatilalla työsesonkien aikana: maatalousyrittäjät pitävät kohtuullisena tyypillisesti 70-tuntista työviikkoa, mikä vastaa 12-tuntisia työpäiviä neljänä päivänä ja 8-tuntisia päiviä kolmena päivänä viikossa. Kirjallisuuskatsauksen perusteella annettu "tyypillisen kohtuullisen työviikon" 45–48 työtunnin raja ylittyi selvästi. Toisaalta kirjallisuuskatsauksessa ei muodostettu selvää rajaa sesonkikausien työviikon pituudelle. Sen sijaan korostettiin, että edellä mainitun rajan ylitys lisää riskiä sitä enemmän, mitä enemmän raja ylittyy.

MAATALOUSYRITYKSEN YDIN- JA TUKITOIMINNAT

Laajennettaessa perustuotantoa tai monialaistettaessa maatalousyrittäjien toimintaa hankkimalla sivuelinkeinoja kuten koneurakointia, työvoiman ja osaamisen riittävyys sekä yrittäjän tai koko yrittäjäperheen jaksaminen voivat nousta kynnyskysymyksiksi. Maataloustöiden uudelleenorganisointi on keskeinen keino alentaa tuotannon yksikkökustannuksia ja vuotuista työmäärää sekä edistää turvallisuutta ja hyvinvointia.

Omaan ydinosaamiseen ja -toimintaan keskittyminen tarkoittaa maatalousyrittäjissä lyhyesti ilmaistuna sitä, että olemassa olevat tuotantoresurssit sekä niiden kehittämisen keskitetään niihin töihin, jotka osataan parhaiten ja joilla yritys tekee parasta tulosta. Ydinosaaminen on maatalousyrittäjien pää-

Metsätaloustyöt						
metsätaloustyöt						
taimenistutus/kylvö						
taimikonhoito						
harvennushakkuut						
päätihakkuut						
Tuotantorakennuksien rakennustyöt						
rakennustyöt						
korjaus- ja kunnossapito						
peruskorjaus/laajentaminen						
uudisrakentaminen						
Muut maatilatalouden työt						
koneiden huolto- ja korjaustyöt						
polttopuiden teko/haketus						
tiestön kunnossapito/lumityöt						
tuotantorakennuksen pesu						
pihapiirin ympäristönhoito						
hallinnointityöt (paperityöt)						
Monialaisuuteen liittyvät työt kuten koneurakointi						

¹ Arvio tilallasi työn tekoon osallistuvien henkilöiden nykyistä ammattitaitoa selviytyä kiitettävästi tästä työstä verrattuna toisiin tuntemiisi maatalousyrittäjiin: kiitettävä = 4 p, hyvä = 3 p, tyydyttävä = 2 p, huono = 1 p.

² Arvio tilallasi työn tekoon osallistuvien henkilöiden mielenkiintoa tätä työtä kohtaan: erittäin mielekästä ja palkitsevaa työtä = 4 p, mielekästä työtä = 3 p, menettelee/tulee tehdyksi = 2 p, "pakkopullaa" = 1 p.

³ Arvio, kuinka tilallasi työn tekoon osallistuvien henkilöiden työaika riittää tähän työhön: kiitettävästi = 4 p, hyvin = 3 p, tyydyttävästi, tuottaa ongelmia = 2 p, huonosti, ei ole aikaa = 1 p.

⁴ Arvio työn tuottavuutta (tuotettuja maitolitraja/lihakiloja/rehutonjeja työhön käytettyä työtuntia kohti) tilallasi verrattuna toisiin tuntemiisi maatalousyrittäjiin: kiitettävä = 4 p, hyvä = 3 p, tyydyttävä = 2 p, huono = 1 p.

⁵ Arvio investointitarpeita tuotantoresurssiin ko. työssä lähivuosiin: lähinnä resurssien ylläpitoa = 4 p, mallittaisia lisäinvestointeja tarvittaneen = 3 p, lisäinvestoinnit välttämättömiä, mutta säästöt riittävät niihin = 2 p, merkittäviä investointeja tarvitaan, velkaa joudutaan varmastottamaan = 1 p.

⁶ 16–20 pistettä = Ydintoimintaa, joten keskity nykyiset ja hankittavat tuotantoresurssit tähän. Sujuva tilayhteistyö voi tehostaa resurssien käyttöä entisestään ja on pääsääntöisesti suositeltavaa. Voit mahdollisesti ulkoistaa jonkin selkeän osan ammattilaisille yksityiskohtaisin kirjallisin sopimuksin.
11–15 pistettä = Melko tärkeää, mutta vaikuttaa tukitoiminnalta. Jos tuotantoresurssit käyvät niukoiksi, pyri tehostamaan resurssien käyttöä ennen kaikkea tilayhteistyöllä tai ulkoista joko kokonaan tai osittain ammattilaisille yksityiskohtaisin kirjallisin sopimuksin.
5–10 p = Selkeästi tukitoimintaa. Ulkoista kokonaan ammattilaisille tai, jos suinkin mahdollista, luovu kokonaan näistä töistä.

rautua siihen, että kaikki osapuolet eivät käytännössä voi aina saada samanlaista ja samansuuruista hyötyä.

Tilayhteistyöhön liittyy haasteita, jotka on syytä ottaa huomioon etukäteen. Esimerkiksi säilörehun, viljan ja lannan kuljetusmatkat voivat pidentyä, kun töitä tehdään aikaisempaa laajemmalla alueella. Koneyhteistyössä on sovittava etukäteen, miten menetellään konerikon sattuessa, missä yhteinen kone säilytetään ja huolletaan sekä miten sen käyttövuorot järjestetään.

Yhteisten koneiden omistaminen on Pyykkösen ja Tiilikaisen (2009) mukaan yleisin tilojen välisen yhteistyön muoto. Yhdessä hankittavat – aikaisempaa suuremmat ja tehokkaammat – työkonet eivät välttämättä sovi yhtä hyvin kaikkien osapuolien lohkoille. Peltotyösesonki voi sattua osapuolilla samaan aikaan ja voi syntyä kiistaa siitä, kenen pellolle ensin mennään. Viimeksi mainittu on myös keskeinen urakoinnissa kiistaa aiheuttava seikka.

Kirjallisten sopimusten tekeminen ei edelleenkään ole yleistä, vaikka asioiden kirjaaminen paperille voisi helpottaa hinnoitteluperusteiden sopimisessa. Kirjallisen sopimuksen mukaan toteutuneesta urakointipalvelusta on

osattava pyytää ja oltava myös valmis maksamaan asianmukainen korvaus. Sopimusasioissa kannattaa olla ajoissa liikkeellä, jolloin urakointipalveluiden saatavuuden suhteen ollaan paremmalla pohjalla. Kirjallisista sopimuksista on sitä enemmän hyötyä, mitä monimutkaisemmasta yhteistyöverkostosta tai urakointityöstä on kyse. Kirjallinen sopimus ei ole epäluottamuksen osoitus, vaan merkki siitä, että yrittämiseen ja molemminpuolisen edun tavoitteluun suhtaudutaan vakavasti. Sopimus kannattaa aina tehdä ennen työn aloittamista, koska käytäntö on osoittanut, että kiistatilanteessa suulliset sopimukset muistetaan usein eri lailla.

Yhteistyötä tekeville tiloilla työt voidaan tehdä edelleen itse mutta joko yhteisiä tai yhteistyökumppaneilta lainattavia koneita käyttäen. Kaksi tai useampi tilaa voi hankkia yhdessä esi-

merkiksi perunan istutus- ja nostokoneet tai lietevaunun, mutta vain yksi tila kerrallaan käyttää tai huoltaa niitä yhteiseen sopimukseen perustuen.

Tilojen välinen vaihtotyö on yksi yhteistyön muoto. Useampi kuin joka kymmenes maatalousyrittäjä vaihtaa töitä keskenään (Pyykkönen ja Tiilikainen 2009). Tässä järjestelyssä käydään ilman rahallista korvausta tekemässä yhteistyökumppanille jokin työsuorite, jonka kumppani korvaa toisella työsuoritteella usein toisena ajankohtana. Vastavuoroisuuteen perustuvat talokootyöt, joita tehdään ilman odotusta välittömästä korvauksesta, ovat myös yksi muoto vaihtotyöstä. Verottajan kanta vaihtotyöhön ja siitä löytyvät esimerkit kannattaa kuitenkin tarkistaa ennen vaihtotyöhön ryhtymistä.

Tilayhteistyönä tehtävät työt eivät välttämättä vaadi yhteisten koneiden omistamista – kukin osapuoli voi hankkia ja huoltaa omat koneensa. Kun koneinvestoinnit tehdään suunnitelmallisesti, olemassa olevaa käyttökelpoista konekanta osin täydentäen ja osin korvaten, nämä yhteistyökumppaneiden koneet muodostavat yhdessä esimerkiksi tasapainoisen ja tehokkaan korjuu- ja kuljetusketjun säilörehun korjuuseen.

Yksi ryhmä maatilalla ulkoistettavaksi harkittavia töitä ovat työt, jotka edellyttävät jotakin erikoisosaamista, jonka hankkimista itselle ei koeta tarpeelliseksi. Tällaisia töitä ovat esimerkiksi tietyt hallinnolliset työt, kuten kirjanpitytyöt ja tukihakemusten tai veroilmoituksen laatiminen.

Tilayhteistyön tuomalla joukkovoimalla voisi olla annettavaa erityisesti kasvintuotannon tuotteiden, kuten viljan, markkinoinnissa. Myös tuotanto-panoksia, kuten polttoainetta, siemeniä, lannoitteita, rehuja, kasvinsuojeluaineita sekä säilöntäaineita ja -muoveja, kannattaa mahdollisuuksien mukaan hankkia yhdessä. Tällöin säästetään ainakin rahtikuluisia ja voidaan saada neuvoteltua myös paljousalennuksia.

Asenteet lienee suurin syy, joka hidastaa yksityistalouden töiden kuten esimerkiksi siivouksen ulkoistamista myös maataloilla. Tälläkin järjestelyllä voidaan pienentää kokonaistyötaakkaa, lisätä vapaa-aikaa ja toisaalta suunnata omaa työtä tilan ydintoiminnan kannalta keskeisiin tuotannollisiin töihin.

Keskikokoista suurempien maatalousyrittäjien omistajat pitävät tilayh-

Ydinosaamiseen keskittyminen voi parhaimmillaan mahdollistaa tuotannon laajentamisen käyttäen jo ennestään olemassa olevia tuotantoresursseja kestäväällä tavalla. Maatalousyrityksen tuotantoresursseja ovat työvoima sekä sen ammattitaito ja työkyky, työkoneet, talouskeskus ja sen tuotantorakennukset, pellot mukaan lukien tilustiestö, karja ja metsä. Kuva: Markku Lätti

Tilojen välinen yhteistyö ja töiden ulkoistaminen ovat hyvin yleisiä keinoja maamme maatalousyrityksissä. Suurin niihin liittyvä haaste lienee sujuvoittaa ja laajentaa keinojen käyttöä entisestään. Kumpikaan keino ei saa olla päämäärä sinänsä, vaan niistä on aina koiduttava jotain konkreettista hyötyä kaikille osapuolille. Kuva: Sakari Alasuutari

teistyöllä ja töiden ulkoistamisella saavutettavissa olevia hyötyjä merkittävämpinä kuin korkeintaan keskikokoisten tilojen omistajat (Karttunen ja Tuure 2008). Tämä johtunee tilakokoluokkien välisistä eroista tuotannon kehittämissuunnitelmissa ja vuosittaisten maataloustöiden määrissä. Töiden kokonaisuus heijastunee tilayhteistyön ja töiden ulkoistamisen koettuun tarpeellisuuteen ja hyötyyn.

Maatalousyrittäjät korostavat tilayhteistyössä erityisesti yhteistyön tuomia taloudellisia etuja: raaka-aineiden, tuotantopanosten ja koneiden hankkiminen sekä töiden tekeminen yhteistyössä koetaan edullisemmaksi kuin yksin toimiessa. Lisäksi yhteistyön koetaan antavan henkisiä virikkeitä – samanhenkinen seura piristää ja tuo tukea. Yhteistyökumppanin tukeminen koetaan myös jossain määrin merkittäväksi perusteeksi.

Yhdessä tekemisen ei sen sijaan keskimäärin koeta vähentävän yrittäjäperheen kuormitusta. Vain noin kolmannes perustuotantotilojen ja monialaisten tilojen omistajista kokee yhteistyön edistävän työssä jaksamista. Tämä on ymmärrettävää, koska yhteistyössä on osallistuttava itse töiden tekemiseen rinnan yhteistyökumppaneiden kanssa.

Työnsäästö on kuitenkin mahdollista, jos yhteistyössä saadaan muodostettua aikaisempaa tehokkaampia työ- ja koneketjuja, joita kyetään myös sujuvasti käyttämään aikaisempaa useamman työntekijän voimin. Maatalousyrittäjistä hieman alle puolet pitää omalla kohdallaan erittäin tai melko merkittävänä sitä, että tuotantoketjuissa olevia – käytännössä työntekoa hidastavia – pullonkauloja voidaan poistaa yhteistyöllä.

Urakoitsijan palkkaamisen koetaan puolestaan vähentävän maatalousyrittäjän työperäistä kuormittumista. Urakoinnissa työtaakka siirtyy joko kokonaan tai ainakin osittain kyseiseen työhön erikoistuneen, palkatun ammattilaisen harteille. Nämä työtunnit ovat pois asiakkaan työkuormasta.

Suuri osa urakoitsijoista on monialaisia maatalousyrittäjiä. Urakoitetyöt ovat tyyppillisesti sesonkiloonteisia. Myös urakoitsijoiden tulisi ottaa vakavasti huomioon suositukset riittävästä levosta ja kohtuullisesta työmäärästä. Ei ole tarkoituksenmukaista, että urakoitsija vaarantaa hyvinvointinsa edes maksavan asiakkaan puolesta.

Töiden ulkoistamista ei juuri koeta omaa työtä taloudellisemmaksi. Tämä voi viitata siihen, että oman konetyön kustannuksia ei ole välttämättä laskettu kunnolla (Palva 2011). Toisaalta kyse voi olla siitä, että omalle työlle ei osata laskea sille kuuluvaa arvoa.

TUOTANTOTEKNIikka

Töitä ulkoistamalla ja tekemällä yhteistyötä toisten maatalousyrittäjien kanssa voidaan päästä hyötymään uusien ja tehokkaiden koneiden ominaisuuksista tarvitsematta itse investoida yksin niihin kaikkiin. Esimerkiksi uuden leikkuupuimurin tai ajosilppurin hankinta ainoastaan omaan käyttöön on harvoin järkevä investointi. Urakoitsija voidaan palkata esimerkiksi viljan puintiin ja itse huolehditaan viljakuormien siirrosta ja kuivauksesta tai tuoresäilönnästä.

Ostamalla työ urakoitsijalta tai tekemällä töitä yhdessä voidaan saada lisäksi käyttöön

osaamista, jota ei ehkä ole itsellä ennestään tai jossa oma osaaminen ei vastaa työn vaatimuksia.

Myös karjanhoitotöissä kyetään ihmistyötä tehostamaan ja korvaamaan nykyaikaisen tuotantotekniikan ja -olosuhteiden avulla. Lypsyn automatisointi pihattonavetoissa on jo vuosikymmenen verran maassamme koeteltu hyvä esimerkki tästä. Myös ruokinnan ja lannanpoiston, lähitulevaisuudessa myös puhtaanapitotöiden, koneellistaminen tai automatisointi on peruskorjatuissa tai uusissa kotieläinrakennuksissa enemmän sääntö kuin poikkeus. Lypsykarjan hoitotöiden tehostamisesta ja pihatton suunnittelusta löytyy lisätietoa Karttusen ja Lätin (2009a ja 2009b) tiedotteista sekä Kivisen ym. (2011) oppaasta.

Maatalousyrityksen johtamiseen liittyy ruutiinomaisten tuotantotöiden lisäksi lukuisia tietyin väliajoin tai epäsäännöllisesti toistuvia tehtäviä, tapahtumia ja määräpäiviä. Tuotantotöiden lisäksi myös näiden harvemmin toistuvien töiden hallinta ja järkevä organisointi vaikuttavat yrityksen taloudelliseen tulokseen sekä yrittäjän työtaakkaan ja jaksamiseen. TTS:ssä on kehitetty Maatalousyrittäjän vuosikello -niminen apuväline maatalousyrityksen arjen hallintaan (Kaila ja Karttunen 2011). Vuosikellon avulla maatalousyrittäjä kykenee ennakoimaan ja varaamaan aikaa vuosittain toistuviin töihin. Vuosikellon avulla voidaan myös arvioida ja dokumentoida tehtyjä päätöksiä sekä niiden seurauksia opiksi tuleville vuosille. Vuosikellon käyttöohjeineen voi ladata ilmaiseksi TTS:n kotisivuilta (www.tts.fi, hakusana: vuosikello).

LISÄTYÖVOIMAN HANKINTA

Maatalousyrityksen monialaistaminen tai perustuotannon laajentaminen voivat palkottaa palkkaamaan joko kausittaista tai vakituista työvoimaa. Kykyä vastaava määrä vastuuta yhdessä asiallisen palkan ja hyvän kohtelun lisäksi motivoivat työntekijöitä pysymään työssään ja kehittämään osaamistaan edelleen.

Kolmannes maamme maatalousyrittäjistä on halukkaita palkkaamaan vakituisen työntekijän yhdessä muutaman muun tilan kanssa. Tätä mieltä ovat erityisesti karjatilojen omistajat. Halukkuus yhteispalkkaukseen kasvaa tilakoon kasvaessa. Tämä menetelmä ("renkirinki") on toistaiseksi melko harvinainen maassamme. Siitä voisi kuitenkin olla hyötyä tilanteissa, joissa kaivataan lisätyövoimaa, mutta oman vakituisen työntekijän palkkaaminen ei ole taloudellisesti järkevää.

Vajaa kolmannes suomalaisten maatalousyritysten omistajista on sitä mieltä, että he tarvitsevat lisää koulutusta ja neuvontaa työvoiman johtamiseen. Maatalousyrityksiin vakituisesti tai lyhytaikaisesti palkattavien työntekijöiden perehdyttämisestä ja työno-
pastuksesta on julkaistu käytännönläheinen opas, jota kannattaa hyödyntää etenkin ensimmäistä kertaa tilan ulkopuolista työvoimaa palkattaessa (Mattila ym. 2010).

Lomituspalveluilla on ollut jo pitkään tärkeä rooli maatalousyrittäjien ja erityisesti karjatalousyrittäjien jaksamisen tukemisessa. Lähes kaikki maksuttomaan 26 päivän vuosilomaan oikeutetut karjatalousyrittäjät hyödyntävät tätä oikeuttaan. On erittäin suositeltavaa viettää lomaa tilan ulkopuolella: siten pääsee paremmin irtautumaan töistä, mikä takaa paremman palautumisen loman aikana.

Kaikki maatalousyrittäjät voivat hakea lomituspalvelulain mukaisesti sijaisapua. Vuosilomaan oikeutetut voivat hakea lisäksi tuettua maksullista lomitusta ja kaikki voivat hakea täysin maksullista lomitusta. Lomituspalveluiden saatavuus vaihtelee jonkin verran paikallisyksiköittäin ja vuodenajoin. Pääsääntö on, että mitä aikaisemmin palveluja tiedustelee, sitä varmemmin niitä on saatavissa. Kallioniemen ym. (2011) mukaan lomituspalveluiden parantaminen koetaan yhdeksi tärkeimmistä keinoista turvata lypsykarjatilojen omistajien ja tuotantoeläinten hyvinvointi.

Harjoittelijatyövoiman käyttö voi toimia yhtenä vaihtoehtona töiden uudelleen organisoinnissa. Harjoittelijoiden työpanoksesta lienee keskimäärin enemmän hyötyä harjoittelutilalle kuin heidän perehdyttämisensä ja työno-
pastukseen kuluu aikaa sekä ylläpidosta ja maltillisesta palkasta aiheutuu suoria kustannuksia.

KASVINVIJELYTÖIDEN RATIONALISOINTI

Karjanhoitotöiden lisäksi myös kasvinviljelytöitä kyetään rationalisoimaan eli tekemään asiat "maalaisjärkevästi". Näin kyetään vähentämään kasvintuotannon sesonkien aikaista työnmenekkiä ja konekustannuksia. Esimerkkinä mainittakoon maitotiloilla yleistynyt tapa luopua kuivaheinästä tai ainakin sen omasta tuotannosta. "Terveysrehuna" satunnaisesti annettava kuivaheinä, jos se katsotaan edelleen tarpeelliseksi, kannattaa ostaa laatuheinän tuottamiseen erikoistuneilta tiloilta. Tällä säästetään muutaman työpäivän työt keskellä kesää, kun yksi saatele arimmista peltotöistä poistuu. Lisäksi

yksinkertaistetaan tilan konekantaan sekä vähennetään työtä ja riskiä altistua homepölylle navetassa.

Työsesonkien aikana kannattaa pyrkiä minimoimaan kaikki muu työ, joka on tehtävissä sesonkien ulkopuolella. Esimerkiksi työkoneiden huolto- ja korjaustyöt kannattaa tehdä itse tai teettää huoltoyrittäjillä hyvissä ajoin ennen sesongin alkua. Lisäksi yleisimpiä varaosia kannattaa pitää aina varastossa. Näin sesonkityöt saadaan tehtyä sujuvasti, ajallaan ja turvallisemmin, kun tarve kiireessä ja tilapäisvirityksin tehtäviin korjaustöihin vähenee. Koneiden huolto- ja korjaustöistä sekä kyseisten töiden ulkoistamisesta löytyy lisätietoa Lätin tiedotteista (2010a ja 2010b).

LOPUKSI: EI NIIN PAHAA, ETTEI PALJON HYVÄÄKIN

Työn luonteesta johtuen maatalousyrittäjien – ja muiden yksityisyrittäjien – työssä voi esiintyä työn positiivisia tekijöitä enemmän, ja niiden merkitys työssä jaksamisen kannalta voi korostua, verrattuna tavallista palkkatyötä tekeviin ihmisiin. Näitä työn positiivisia tekijöitä, jotka suojaavat liialliselta kuormitukselta, ovat muun muassa motivaatio sekä työn palkitsevuus ja imu. Työn imu tarkoittaa työhön liittyvää innostumista ja työn tunteista merkitykselliseksi.

Maatalousyrittäjä näkee yleensä joko välittömästi tai pienellä viiveellä oman työnsä konkreettisen tuloksen kuten hyvinvoivan ja tuottoisan karjan tai runsasta satoa tuottavan pellon. Hyvinvoivaa ihmistä tämä motivoi ja palkitsee sekä tuo työnteolle mielekkyyden tuntua. Motivoitunut ja työnsä hallitseva henkilö kuormittuu työssään vähemmän ja kokee vähäisempää palautumisen tarvetta kuin vähemmän näitä asioita tunteva. Kannattaa miettiä, mikä itseä motivoi työssä ja pyrkiä vahvistamaan näitä itselleen tärkeitä positiivisia tekijöitä.

Kyky vaikuttaa työtehtäviin ja työaikoihin sekä muilta saatu sosiaalinen tuki ovat myös työn positiivisia tekijöitä. Maatalousyrittäjällä on lähtökohtaisesti hyvät mahdollisuudet vaikuttaa työtehtäviinsä ja työaikoihinsa. Lähipiiriltä saatava sosiaalinen tuki auttaa jaksamaan, mutta se edellyttää vastavuoroisuutta.

Vaikka erityisesti päätoiminen karjatalous on tutkitusti terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia koettelevien tekijöiden suhteen riskialtis toimiala, maatalousyrittäjän työssä esiintyvät riskitekijät ovat parhaimmillaan tiedostettuja ja hallittuja. Tästä löytyy maastamme runsaasti kannustavia esimerkkejä. Hyvin organisoitu työ ylläpitää ja edistää tekijänsä hyvinvointia niin työssä kuin vapaa-ajalla.

Muutama maatalousyritys voi palkata yhdessä vakituisen työntekijän tilanteessa, jossa oman työntekijän palkkaaminen ei ole vielä taloudellisesti järkevää. Työntekijä kiertää ennalta sovitun vuorolistan mukaan tutulta tilalta toiselle osallistuen kulloisenkin tarpeen mukaan peltoviljely-, karjanhoito- tai muihin maataloustöihin. Tämä menettely vähentää erityisesti karjanhoitotyön sitovuutta ja edistää yrittäjän jaksamista. Kuva: Janne Karttunen

Hinta 8,40 € Jälkipainos sallittu vain TTS:n kautta, ISSN-L 1799-5485, ISSN 1799-5485 (Painettu), ISSN 1799-5523 (Verkkojulkaisu), Oy Fram Ab, Vaasa 2012

LÄHTEET JA LISÄTIETOJA

- Kaila, E. ja Karttunen, J. 2011. Maatalousyrittäjän vuosikello – apuväline maatalan arjen hallintaan. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (633) 6. 8 s.
- Kallioniemi, M., Simola, A., Kaseva, J. ja Kymäläinen, H.-R. 2011. Jaksamisen ylläpitäminen maidontuotannossa. Teoksessa: Kymäläinen, H.-R. (toim.). Maitotilan hyvä vointi. Helsingin yliopisto. Maatalousmetsätieteellinen tiedekunta. Maataloustieteiden laitoksen julkaisuja 9: 43–58. Saatavana Internetistä: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/28072>.
- Karttunen, J., Lätti, M. ja Puttonen, S. 2012. Kohtuullisen työ määrän suositukset maatalousyrityksissä terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista. TTS:n julkaisuja 415. 42 s. Saatavana Internetistä: http://www.tts.fi/images/stories/tts_julkaisut/tj415.pdf
- Karttunen, J. ja Lätti, M. 2009a. Tehokkuutta ja hyvinvointia lypsykarjatiloilta. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous (611) 2. 12 s.
- Karttunen, J. ja Lätti, M. 2009b. Karjanhoitotöiden työnmenekki ja työn tuottavuus laajentavilla maidontuotantotiloilla. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous (614) 5. 12 s.
- Karttunen, J. ja Tuure, V.-M. 2008. Töiden organisointi maatalousyrityksissä. TTS tutkimuksen tiedote (607). Luonnonvara-ala: maatalous 4. 8 s.
- Kivinen, T., Hovinen, M., Norring, M., Sarjokari, K., Tuure, V.-M. ja Karttunen, J. 2011. Lehmän mittainen pihatto – onnistuneen lypsylehmäosaston pääkohdat. Maito ja me -lehden liite 1. 16 s.
- Lätti, M. 2010a. Maatalan huolto- ja korjaustyöt. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous (626) 7. 8 s.
- Lätti, M. 2010b. Huoltoyrittäjät maatalayritysten kumppaneina. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala. maatalous (627) 8. 8 s.

Recommendations for the reasonable amount of work on farms from the perspectives of health, safety, and well-being

Regardless of industry, too much work and insufficient rest are serious risks for health and safety. Long working hours impair the quality of life and make it harder to balance work and family life. In addition to rest and recovery, it is essential to have other positive factors in work, which protect from overburdening the worker. These factors are, for example, motivation, rewarding work, work engagement, influence over work tasks and working times, and social support.

This bulletin reports partially the results of a joint project of TTS (Work Efficiency Institute) and the Finnish Institute of Occupational Health. The aim of the project was to give evidence-based recommendations for the reasonable amount of work on farms on daily and weekly basis, as well as during the high seasons of farming. Additional aim was to provide model calculations about the work usage and instructions for the organization of farm work. This project was financed by the Finnish Farmers' Social Insurance Institution.

The conducted literature review was mainly based on peer-reviewed research reports written from industries with hired workforce. The main findings can be assumed to be valid in all areas of human labor, and thus apply to agricultural sector as well. This conclusion is supported by the fact that the given recommendations are in line with what the farmers on Finnish bookkeeping farms themselves consider as reasonable amount of work.

The literature review indicates that from the perspectives of health, safety, and well-being, a typical working day should not exceed 8–9 hours, including necessary breaks. A typical working week should not contain more than 45–48 hours of work with breaks. During temporary work seasons, the working time should not exceed 12 hours a day with breaks and the number of consecutive extended working days should be minimized. These recommendations express the views of the authors and not necessarily of their respective affiliations. Recommendations are not standards for farmers.

The more the above-mentioned reasonable working hours are exceeded, the higher are the risks for the adverse health outcomes. The risks continue to grow if the increased work load is combined with either quantitatively or qualitatively insufficient rest. Awareness of the risks of excessive workload should be increased, since many persons do not consider overly long working hours harmful to their own health and safety.

In addition, this bulletin examines the principles, benefits, and challenges of cooperation between farms and outsourcing farm work tasks. Farm work can be reorganized by acquisition of additional seasonal or permanent workforce, or new production technology. Working methods can be rationalized both inside and outside the production facilities. Focusing on the core expertise is also rationalization of production. A well-organized work maintains and promotes the farmers' health, safety, and well-being, both in work and leisure time.

- Lätti, M., Koikkalainen, K., Kuisma, M. ja Lötjönen, T. 2006. Luomutilojen yhteistyö. Työtehoseuran julkaisuja 396. 89 s.
- Mattila, T., Sinisalo, A. ja Lätti, M. (toim.). 2010. Työntekijöiden perehdyttäminen ja työnopastus puutarha- ja maataloustuotannossa. TTS tutkimuksen raportteja ja oppaita 43. 96 s. Saatavana Internetistä: http://www.tsr.fi/c/document_library/get_file?folderId=13109&name=DLFE-4309.pdf

- Palva, R. 2011. Konetyön kustannukset ja tilastolliset urakointihinnat. TTS:n tiedote (631). Maataloustyö ja tuottavuus 4. 12 s.
- Pyykkönen, P. ja Tiilikainen, S. 2009. Töiden organisointi Suomen maataloudessa. Pel-lervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja N:o 217. 52 s. Saatavana Internetistä: http://www.ptt.fi/dokumentit/rap217_2506091023.pdf
- TTL. 2012. Työterveyslaitoksen kotisivut: <http://www.ttl.fi>.

TTS - TYÖTEHOSEURA
PL 5, (Kiljavantie 6), 05201 Rajamäki, puh. (09) 2904 1200
Päätöimittaja: Anna-Maija Kirkkari
Taitto: Kaija Laaksonen
TTS, Box 5, FI-05201 Rajamäki, Finland
tel. +358 9 2904 1200
www.tts.fi, www.ttskauppa.fi, asiakaspalvelu@tts.fi

